„WHAT'S PAVEMENT? – CHODNÍK." STŘÍDÁNÍ KÓDŮ VE VÝUCE ANGLIČTINY JAKO CIZÍHO JAZYKA NA STŘEDNÍCH ŠKOLÁCH

"WHAT'S PAVEMENT? – CHODNÍK." CODE-SWITCHING IN UPPER-SECONDARY EFL CLASSROOMS

Nikola Kupčíková[1]

[1] Katedra anglistiky a amerikanistiky, Filozofická fakulta, Masarykova Univerzita, Brno

Abstrakt

Tento konverzačněanalytický příspěvek se zabývá přepínáním do češtiny během frontální výuky angličtiny. Data pochází z 5 českých středních škol, na nichž byly pořízeny videonahrávky 3 až 5 vyučovacích hodin v posledním ročníku studia. Analýza ukazuje, že čeština je v hodinách angličtiny běžně používána pro vyjednávání významu slov, a to i přesto, že učitelé vedou hodiny v cílovém jazyce. Dále ukazuje, že vhodnou formulací otázky mají vyučující v rukou nástroj, kterým mohou studenty dovést k odpovědi v mateřštině nebo v cílovém jazyce.

Klíčová slova: *střídání kódů, konverzační analýza, interakce ve třídě, výuka anglického jazyka, střední školy.*

Abstract

The conversation-analytic study focuses on code-switching in English as a foreign language (EFL) classes. The data consists of video recordings from 5 upper-secondary schools in the Czech Republic, where 3 to 5 EFL lessons were recorded. I analyzed sequences in which Czech was used by the teacher or the students to deal with word meaning in whole class interaction, and the analysis shows that Czech is commonly used for this purpose even though the teacher maximizes the use of the target language. Moreover, it shows how teachers' questions may influence students' code choice in their answers.

Keywords: *code-switching, conversation analysis, whole-class interaction, upper--secondary school, EFL.*

1 Úvod

Role mateřského jazyka ve výuce cizího jazyka je stále kontroverzním tématem, kterému věnují pozornost učitelé, studenti učitelství, studenti jazyků i výzkumníci. Ačkoliv dříve bylo používání mateřštiny při výuce cizího jazyka považováno za projev nedostatečné jazykové kompetence, dnes se přepínání do mateřštiny považuje za smysluplné chování a důležitý nástroj při osvojování cizího jazyka. Tato studie se zaměřuje na přepínání do mateřštiny při práci s významem slov v hodinách angličtiny, což je oblast, jež zatím nebyla kvalitativními výzkumníky v českém kontextu dostatečně popsána.

2 Teorie

Na střídání kódů je v této studii nahlíženo pohledem sociolingvistiky, z níž vychází Auerův (2002) sekvenční přístup. Ten považuje střídání kódů za tzv. kontextualizační vodítka, pomocí kterých bilingvní mluvčí značí změny v interakci. Sekvenční přístup umožňuje výzkumníkům odkrýt perspektivy jednotlivých účastníků a v zahraničí je v konverzačněanalytickém kontextu používán ke zkoumání interakce ve třídě běžně (Lin, 2013).

Komplexní vhled do přepínání kódů v jazykových třídách poskytla např. Üstünel (2016), která se pomocí konverzační analýzy a jiných metod věnovala přepínání učitelů i studentů a ukázala, že toto chování přispívá k efektivní komunikaci bilingvních mluvčích a je proto cenným prostředkem při osvojování jazyka. Tato práce si klade za cíl rozšířit stávající výzkum v českém kontextu z pohledu konverzační analýzy a poskytnout tak hlubší vhled do procesů, které při výuce probíhají.

3 Metodologie výzkumu

Konverzační analýza (KA) je kvalitativní výzkumná metoda vycházející ze sociologické tradice. Zabývá se interpretací verbálních i neverbálních prostředků, které mluvčí používají v přirozeně probíhající interakci. Výzkumníci nezaujatě analyzují nasbíraná data repliku po replice pomocí detailních transkriptů a věnují pozornost tomu, co jednotliví mluvčí svými replikami říkají, jak to říkají, jakým způsobem reagují na předchozí repliku nebo úkon a jakou další reakci

vyvolávají (ten Have, 2007). Střídání replik je jedním z hlavních zájmů KA při interakci ve třídě (Gardner, 2013), která je na rozdíl od běžné interakce ovlivněna pedagogickými cíli určovanými učitelem (Seedhouse, 2004).

4 Výsledky

Pro tuto studii byly analyzovány videonahrávky z 5 různých českých středních škol. V každé škole bylo nahráno 3 až 5 po sobě jdoucích hodin angličtiny z posledního ročníku studia (810 minut). V transkriptech bylo identifikováno 82 sekvencí, ve kterých mluvčí přepínali v různých situacích do jiného jazyka – např. při zadávání instrukcí, při vysvětlování gramatických jevů, při podávání zpětné vazby nebo pro upoutání pozornosti. Ve 26 sekvencích učitelé nebo studenti přepínali při práci s významem slov.

Analýza těchto sekvencí ukázala, že na otázky učitelů položených obecně (např. *What's X?*, *What's that?* nebo *What does X mean?*) studenti typicky odpovídali česky. K této tendenci může vést i fakt, že v některých případech se učitelé ptali přímo na český ekvivalent (např. *What do we say in Czech*). Na specificky položené otázky (např. *How would you describe X?* nebo *How do we say that in English in different words?*) studenti reagovali v cílovém jazyce.

5 Závěry a diskuse

Výše uvedené výsledky ukazují, že na obecně formulované otázky studenti odpovídali česky. Ve sbírce se ale objevily i sekvence, ve kterých si sami studenti vybrali odpověď v angličtině, a to v případě, kdy se učitele nejprve zeptali, v jakém jazyce odpověď požaduje. Takové chování značí, že studenti mají více možností, jak na obecné otázky reagovat. Specifičtější otázky pak vedly přímo k reakcím v angličtině, takové zjištění uvádí např. i Sert (2015).

Zatímco příručky pro učitele nabízí protichůdná tvrzení a doporučení ohledně používání mateřštiny ve výuce angličtiny, detailní analýza ukazuje, že mateřský jazyk plní v hodinách angličtiny užitečné funkce, kterých si v daný okamžik nemusí být mluvčí plně vědomi. Rozšíření stávajícího výzkumu o data z českých škol je tak přínosné nejen pro učitele, ale i pro studenty učitelství a jejich učitele, neboť odhalují způsoby, jimiž mohou učitelé formulovat otázky tak, aby dovedli studenty k odpovědi v mateřštině či cílovém jazyce.

Poděkování

Tato práce byla podpořena Grantovou agenturou České republiky (18-02363S): Classroom interaction in frontal teaching and groupwork in EFL classes in upper-secondary schools.

6 Literatura

Auer, P. (2002). *Code-switching in conversation: language, interaction and identity.* London: Taylor & Francis e-Library

Gardner, R. (2013). Conversation Analysis in the Classroom. In J. Sidnell & T. Stivers, *The Handbook of Conversation Analysis* (pp. 593–611). Oxford: Blackwell Publishing.

Lin, A. (2013). Classroom code-switching: three decades of research. *Applied Linguistics Review*, *4*(1). doi:10.1515/applirev-2013-0009

Seedhouse, P. (2004). *The interactional architecture of the language classroom: A conversation analysis perspective.* Malden, MA: Blackwell Publishing.

Sert, O. (2015). *Social Interaction and L2 Classroom Discourse.* Edinburgh: Edinburgh University Press.

ten Have, P. (2007). *Introducing qualitative methods: Doing conversation analysis.* London: SAGE Publications.

Üstünel E. (2016). *EFL classroom code-switching*. London: Palgrave Macmillan UK.